

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет економіки та управління
Кафедра економіки і торгівлі

Олена ПАВЛОВА, Костянтин ПАВЛОВ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО ПРОХОДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ
здобувачами третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальності
051 Економіка, освітньо-наукової програми Економіка галузевих ринків)

Луцьк– 2024

УДК 658:33

П 76

Затверджено до друку Вченою радою Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол №7 від 09.01.2025 р.).

Рецензенти:

Ляшенко Оксана - д.е.н., професор кафедри економіки і торгівлі Волинського національного університету імені Лесі Українки

Садовська Ірина - д.е.н., проф., завідувач кафедри обліку і аудиту Волинського національного університету імені Лесі Українки

Павлова О.М, Павлов К.В.

Методичні вказівки до проходження педагогічної практики (здобувачами III рівня освіти, спеціальності 051 Економіка, освітньо-наукової програми Економіка галузевих ринків). ВНУ ім. Лесі Українки. 2025.54с.

Анотація: методичні вказівки містять мету і завдання педагогічної практики, зміст педагогічної практики, правила оформлення звіту. Рекомендовано докторам філософії у галузі знань «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 051 «Економіка. Освітньо-наукова програма «Економіка галузевих ринків»

© Павлова О., Павлов К., 2024

© Волинський національний університету імені Лесі Українки, 2024

ЗМІСТ

Вступ

Мета і завдання педагогічної практики

Організація керівництва практики

Зміст педагогічної практики

Захист практики

Форми та методи контролю

Правила оформлення звіту

Рекомендована література

ДОДАТКИ

ВСТУП

Методичні вказівки до педагогічної практики аспірантів розроблено відповідно до вимог нормативно-правових актів, що регламентують підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії.

Методичні вказівки визначають загальний порядок організації, проведення і підведення підсумків педагогічної практики (далі–практики) здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії (далі–здобувач, аспірант, практикант) у процесі їхньої підготовки на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти в ВНУ ім. Лесі Українки.

Практика є одним із компонентів освітньої складової освітньо-наукової програми підготовки здобувачів наукового ступеня доктора філософії. Проходження практики входить до обсягу кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи(ЄКТС), визначених ВНУ ім. Лесі Українки. Згідно з навчальними та робочими навчальними планами аспіранти проходять практику в IV семестрі. Загальний обсяг практики складає 180 годин (6 кредити)(додаток 1).

Практика відіграє системо-утворюючу роль серед усіх форм освітньо-наукової діяльності аспіранта, дозволяє засвоїти, виявити та передати одержані знання з методики навчання спеціальних дисциплін за профілем підготовки та дозволяє засвоїти педагогічну майстерність.

Практика здобувачів наукового ступеня доктора філософії передбачає безперервність та послідовність її проведення для формування достатнього рівня практичних компетентностей відповідно до запланованих результатів підготовки.

Базою для проходження навчально-педагогічної практики є кафедра економіки і торгівлі ВНУ ім. Лесі Українки.

Безпосереднє керівництво практикою кожного аспіранта здійснює його науковий керівник.

1. Мета і завдання педагогічної практики

Метою практики є розвиток універсальних навичок організації та проведення навчальних занять, здійснення освітньої діяльності, засвоєння методики опанування та викладання зокрема в галузі освіти, дотримання норм професійної етики, міжкультурної толерантності та загальнолюдських цінностей.

Завдання практики полягає у формуванні в аспірантів відповідних компетенцій:

- структурування та перетворення наукових знань в навчальний матеріал;
- формування професійних умінь, пов'язаних з педагогічною діяльністю, у тому числі функцій проектування, конструювання й організації освітнього процесу в закладах вищої освіти;
 - уміння сформулювати навчально-виховну мету, адекватного вибору типу і виду занять, використання різних форм організації навчальної діяльності студентів; діагностики, контролю та оцінки ефективності освітньої діяльності;
 - уміння розробляти методичні матеріали для всіх видів освітньої роботи;
 - оволодіння аспірантами сучасними освітніми технологіями, методами та методиками викладання дисциплін у відповідній галузі підготовки докторів філософії, способами активізації освітньої діяльності, особливостями професійної риторики;
 - розвитку творчого підходу до навчально-методичної роботи, наукової діяльності, формування потреби у самовдосконаленні, підвищення своєї кваліфікації;
 - умінь професійного і педагогічного спілкування зі студентською аудиторією;
 - набутті здатності до критичного оцінювання проведення лекцій та інших видів аудиторних занять, формулювання висновків щодо організації власної викладацької діяльності;
 - гнучкість в адаптації до нового соціального середовища;
 - оформлення документації щодо планування та результатів науково-

педагогічної діяльності.

Аспірант повинен *знати*:

- основні законодавчі документи, що стосуються системи освіти; права й обов'язки суб'єктів освітнього процесу (викладачів, студентів);
- характерні особливості підготовки фахівців відповідної спеціальності;
- сучасний стан, умови і перспективи розвитку професії; систему підготовки кадрів для практики; методологічні основи теоретичної і практичної підготовки фахівців; порядок навчально-методичної та наукової роботи кафедри, на якій проводиться практика;
- програмно-методичне забезпечення навчальної дисципліни, з якої будуть проводитися заняття; специфіку методики роботи викладачів; індивідуальні особливості студентів групи, де будуть проводитися навчальні заняття, стан їх успішності;
- особливості організації та проведення науково-дослідної роботи студентів, інтереси й уподобання їх щодо виховної позааудиторної роботи;

уміти:

- інтегрувати теоретичні знання і практичний досвід реалізовувати професійні якості на практиці;
- враховувати в педагогічній діяльності індивідуальні особливості студентів; створювати та ефективно вирішувати педагогічні задачі;
- фахово володіти знаннями курсу, достатніми для аналітичної оцінки, вибору й реалізації освітньої програми; розробити розгорнутий план-конспект практичного чи семінарського заняття чи лекції з навчальної дисципліни відповідно до робочої навчальної програми; брати участь в обговоренні заняття своїх колег, написати аналіз (рецензію) цього заняття підготувати та провести поточний (рубіжний) контроль знань студентів;
- володіти навиками профорієнтаційної роботи; правильно і ефективно провести заняття будь-якого виду з врахуванням особливостей аудиторії.

Компетентності, які повинен здобути аспірант.

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК02. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК03. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК04. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК05. Здатність розв'язувати комплексні проблеми економіки на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

Спеціальні (фахові) компетентності

СК01. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання в економіці та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з економіки та суміжних галузей.

СК 02.Здатність усно і письмово презентувати та обговорювати результати наукових досліджень та/або інноваційних розробок українською та англійською мовами.

СК 03. Здатність використовувати сучасні методології, методи та інструменти емпіричних і теоретичних досліджень у сфері економіки, методи комп'ютерного моделювання, сучасні цифрові технології, бази даних та інші електронні ресурси, спеціалізоване програмне забезпечення у науковій та науково-педагогічній діяльності.

СК 04. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах вищої освіти.

СК 05.Здатність виявляти, поглиблено аналізувати та вирішувати проблеми дослідницького характеру у сфері економіки з врахуванням економічних ризиків та можливих соціально-економічних наслідків, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень, в тому числі з питань європейської та євроінтеграційної інтеграції.

СК 07. Здатність ініціювати, розробляти і реалізовувати комплексні наукові проєкти в економіці та дотичні до неї міждисциплінарні підходи, проявляти лідерство та відповідальність при їх реалізації, комерціалізувати результати наукових досліджень та забезпечувати дотримання прав інтелектуальної власності.

Програмні результати навчання (ПРН)

РН01. Мати передові концептуальні та методологічні знання з економіки, соціально-економічних систем на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення фундаментальних і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з відповідного напрямку.

РН02. Глибоко розуміти базові (фундаментальні) принципи та методи економічних наук, а також методологію наукових досліджень, створювати нові знання у сфері економіки з метою досягнення економічної та соціальної ефективності в умовах глобалізації.

РН 03. Розробляти та досліджувати фундаментальні та прикладні моделі соціально-економічних процесів і систем, ефективно використовувати їх для отримання нових знань та/або створення інноваційних продуктів у економіці та дотичних міждисциплінарних напрямках.

РН 05. Пропонувати нові рішення, розробляти та реалізовувати наукові проєкти, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати значущі і фундаментальні та прикладні проблеми економічної науки з врахуванням соціальних, економічних, екологічних та правових аспектів; забезпечувати комерціалізацію результатів наукових досліджень та дотримання прав інтелектуальної власності.

РН 06. Вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефахівцями результати досліджень, теоретичні та практичні проблеми економіки державною та іноземною мовами, кваліфіковано відображати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних наукових виданнях.

РН 07. Застосовувати інноваційні науково-педагогічні технології, формулювати зміст, цілі навчання, способи їх досягнення, форми контролю, нести

відповідальність за ефективність освітнього процесу з дотриманням норм академічної етики та доброчесності.

РН 08. Планувати і виконувати емпіричні та/або теоретичні дослідження у сфері економіки та з дотичних міждисциплінарних напрямів, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми

2. Організація керівництва практики

Педагогічна практика проводиться по закінченню вивчення нормативних та вибіркового дисциплін, що створює умови для виконання аспірантами в період практики конкретних завдань, безпосередньо пов'язаних із теоретичними курсами.

Педагогічна практика організується кафедрою Університету за якою закріплені аспіранти. Для безпосереднього керівництва практикою кожного аспіранта кафедра призначає наукового керівника з числа викладачів з науковим ступенем доктора або кандидата наук, який, як правило, поєднує ці обов'язки з обов'язками наукового керівника дисертаційного дослідження аспіранта.

Практика проходить на базі кафедр Університету та інших освітніх закладах та наукових установах.

Аспіранти можуть самостійно, за погодженням з відповідними кафедрами, обирати для себе місце проходження практичної підготовки. Побажання аспіранта повинно бути обґрунтовано заявою на ім'я завідувача кафедри, до якої не пізніше ніж за два тижні до початку практичної підготовки додається лист з відповідної установи зі згодою прийняв дану особу для проходження педагогічної практики.

Зміна бази практики можлива лише з поважних причині лише до подання проекту наказу про проходження практики. Рішення про можливість зміни бази практики приймає гарант ОНП.

Загальне керівництво та контроль за проходженням практики аспіранта

покладається на завідувача кафедри, за яким закріплений аспірант та його керівника.

Безпосереднє керівництво та контроль за виконанням плану практики аспіранта здійснюється його науковим керівником.

Керівник практики зобов'язаний:

- довести до відома практикантів програму практики та ознайомити із графіком її проходження;
- ознайомити практикантів кафедри з їх правами і обов'язками під час проходження практики;
- консультувати практикантів з питань, що стосуються проходження практики;
- надати методичну допомогу практиканту в складанні, на основі даної програми, індивідуального плану-завдання;
- здійснювати постійне керівництво і контроль за виконанням закріпленими за ними студентами індивідуального плану проходження педагогічної практики та індивідуального плану-завдання;
- надавати методичні рекомендації та консультації з питань проходження практики;
- своєчасно рецензувати навчально-методичні матеріали, підготовлені практикантом;
- контролювати ведення практикантом щоденника практики;
- після закінчення практики оцінити виконання запланованих заходів і скласти характеристику на кожного практиканта.

Керівник практики має право:

- вимагати від практикантів дотримання вимог цієї програми;
- вимагати від практикантів інформацію про хід виконання запланованих заходів;
- вимагати від практикантів дотримання правил внутрішнього трудового розпорядку.

Практикант зобов'язаний:

- перед початком практики ознайомитися з програмою практики;
- скласти план проходження практики;
- бути присутнім на усіх організаційно-методичних заходах кафедри;
- виконувати заходи заплановані у плані проходження педагогічної практики та індивідуальному плані-завданні;
- виконувати вказівки керівника практики, що стосуються організації та проходження практики;
- дотримуватися правил внутрішнього трудового розпорядку за місцем проходження практики;
- вести звітну документацію.

Практикант має право:

- користуватись матеріально-технічною базою кафедри;
- звертатись за консультаціями до педагогічних працівників кафедри.

Педагогічна практика аспіранта є обов'язковим компонентом професійної підготовки до науково-педагогічної діяльності та являє собою вид практичної діяльності аспірантів щодо здійснення навчально-виховного процесу у ЗВО, включаючи викладання спеціальних дисциплін, організацію освітньої діяльності студентів, науково-методичну роботу [17].

Педагогічна практика аспіранта передбачає: навчально-методичну роботу (відвідування та аналіз занять провідних викладачів кафедри та наукового керівника, відвідування консультацій, підготовка до занять, методична робота; проведення занять у студентів під керівництвом викладача (обсяг аудиторного навантаження становить для денної форми навчання не менше 20 годин (10 пар), для вечірньої та заочної – не менше 10 годин (5 пар)); розробка проектів навчально-методичних матеріалів тощо).

Терміни проходження аспірантами практики визначаються графіком навчального процесу. Базою для проходження педагогічної практики є кафедра, за якою закріплений аспірант.

Крім того, аспірант може пройти практику на аналогічних кафедрах (підрозділах) інших закладів вищої освіти та за кордоном, з наступним поданням

звітної документації, визначеної силабусом практики, та розгорнутої характеристики від відповідального керівника з місця проходження практики.

Аспіранти, які проводять заняття за трудовою угодою в межах Університету, звільняються від педагогічної практики та атестуються кафедрою на основі наданої звітної документації. На педагогічну практику аспіранти очної і заочної форми навчання направляються розпорядженням декана факультету (директора інституту).

Зміст практики визначається силабусом практики – це навчально-методичний документ, який регламентує порядок проведення практики. 1.6. Силабус практики складається викладачем (колективом викладачів), які мають у навчальному навантаженні керівництво практикою у здобувачів освіти факультету (інституту), обговорюється й затверджується на засіданні кафедри [17].

3. Зміст педагогічної практики

Педагогічна практика має комплексний характер і передбачає забезпечення фахової діяльності за такими напрямками роботи:

- 1) Викладацький – підготовка аспіранта до викладання базових, професійно-орієнтованих дисциплін зі спеціальності та засвоєння особливостей методик їх викладання у закладі освіти;
- 2) Організаційно – виховний – знайомство аспіранта з організацією виховної та поза аудиторної роботи в академічній групі;
- 3) Науково-дослідний – підготовка аспіранта як майбутнього науковця-дослідника до написання дисертаційного дослідження.

Процес підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії є цілісною системою і практика відіграє в ній системо-утворюючу роль. Це зумовлює необхідність забезпечення комплексної особливої інтегральної цілісності процесу практики. Досягнення поставленої мети уможливорюється впровадженням в ВНУ ім. Лесі Українки системи практик.

Система практик в підготовці здобувача вищої освіти ступеня доктора філософії – це динамічна, поліфункціональна, багатoeлементна особлива цілісність, яка являє собою єдність взаємопов'язаних організаційно-методичних

дидактичних одиниць освітнього процесу, який максимально ідентифікується з професійними завданнями, що забезпечує інтеграцію в особистісно-професійному становленні аспіранта і дає змогу вибудовувати, конструювати себе як суб'єкта самостійної педагогічної діяльності, професійних взаємовідносин, взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу та створює умови для розкриття наукового потенціалу аспіранта.

Система практик у ВНУ ім. Лесі Українки включає дві підсистеми: інваріантну і активну.

Інваріантна підсистема—обов'язкова для всіх аспірантів (згідно з навчальним планом).

Варіативна підсистема (необов'язкова, за бажанням аспірантів) – передбачає різні види практик: іншомовну, видавничу, сертифікаційну, експертну та інші.

У зв'язку з цим, виділяються дві фази проведення практики: константна та пролонгована.

Інваріантна підсистема практики (константна фаза)/варіантна підсистема практики передбачає опанування аспірантом навичок проведення навчально-методичної та науково- дослідної роботи.

Навчально-методична робота має комплексний характері включає два етапи.

На першому етапі аспіранти знайомляться з нормативними документами, які регламентують організацію освітнього процесу у закладах вищої освіти; із структурою та системою організації діяльності освітнього закладу та кафедри, до якої вони прикріплені; із системою навчально-виховної роботи кафедри, особливостями методичної, наукової та організаційної роботи викладачів кафедри, із студентською аудиторією, з якою вони будуть проводити навчальні заняття, відвідують заняття викладачів, готують власний графік проведення занять.

На цьому етапі аспіранти обов'язково:

- відвідують не менше 2 навчальних занять, які проводять викладачі

кафедри економіки та природокористування з різних дисциплін;

- відвідують та аналізують не менше 1 навчального заняття, які проводять колеги аспіранти-практиканти;

- відвідують 1-2 поза аудиторних заходи;

- беруть участь у засіданні кафедри економіки і торгівлі.

Другий, основний етап, практики включає підготовку планів-конспектів навчальних занять та їх методичного забезпечення. На цьому етапі аспіранти самостійно проводять:

- 1 заняття зі студентами: лекцію, практичне, семінарське заняття, тренінг тощо з дисциплін, які забезпечує кафедра—4 години;

- 1-2 виховних заходи запланованими кураторів груп;

- беруть участь в одній з форм методичної роботи викладача (науково-практичні конференції, педагогічні читання, організації методичних виставок тощо).

На заняттях аспірантів повинні бути присутні керівники практики, викладачі кафедри (рекомендовано), а також однокурсники (рекомендовано). Після кожного проведеного аспірантом заняття має проводитись детальне обговорення, яке повинно виявити переваги й недоліки проведеного заняття.

Науково-дослідна складова практики передбачає участь аспірантів у різних видах наукової, педагогічної або організаційної роботи кафедр до яких вони прикріплені.

Аспіранти знайомляться:

- тематикою наукових досліджень кафедр і відділів,

- тематикою кандидатських і докторських дисертацій;

- процесом підготовки до видання збірників наукових праць і часописів;

- вивчають інформаційні ресурси наукових бібліотек з метою їх використання під час написання дисертаційних робіт та подальшої наукової діяльності:

- опрацьовують результати дослідження науково-дослідної роботи

кафедри, проводять їх аналіз;

- розробляють анкети для проведення експериментального дослідження по тем і дисертації;

- здійснюють підготовку наукової статті (або тези) за темою дисертаційного дослідження;

- готують доповіді і виступи на методичних семінарах, симпозіумах, наукових конференціях тощо.

Програма науково-дослідної складової практики конкретизується і доповнюється для кожного аспіранта залежно від специфіки його дисертаційного дослідження.

На заключному етапі педагогічної практики аспіранти готують звіт про практику (додаток А) і захищають його.

Варіанти та підсистема практики (пролонгована фаза) Пролонгована фаза: включає весь останній період, що залишається після константної фази. Характерною ознакою є те, що вона обирається за бажанням самого аспіранта і не є обов'язковою.

Специфіка цієї фази пов'язана з особливостями роботи над дисертаційним дослідженням, які вимагає постійного уточнення. Тому здобувач вищої освіти ступеня доктор філософії повинен мати можливість повернутися на бази практики стільки разів, скільки вимагає процес написання і захисту дисертації.

Аспірант, виходячи з власної потреби, має право індивідуально визначати час і об'єкти практики, щоб задовольнити вирішення завдань, які поставлені перед ним в той чи інший момент підготовки дисертації чи професійної діяльності.

Забезпечує ці умови Базовий перелік практик кафедри економіки та природокористування виходячи з галузевої специфіки. Базовий перелік практик ВНУ ім. Лесі Українки об'єднує інноваційні осередки – бази практик (заклади, установи, громадські організації тощо), які мають цікавий для аспірантів досвід які можуть надати можливість опанувати.

До основних з них слід віднести: АТ «Волиньгаз», ПАТ «Волиньобенерго», Управління лісовим та мисливським господарством Волинської області,

Департамент туризму, ГО «Інститут економічних та еколого-енергетичних досліджень», Fabrica нерухомості,

Базовий перелік практик оформлено в межах меморандумів та договорів підписаних між керівниками установ та ВНУ імені Лесі Українки уможлиблює утворення унікального феномена як взаємоузгоджену ефективну взаємодію між об'єктами та суб'єктами практик на шляхах пошуків ефективних вирішень завдань не тільки практик, а і пов'язаних з виконанням та захистом дисертаційних досліджень та забезпечує проходження практики від самого початку навчання здобувача і до його закінчення протягом всіх років навчання; раціонального використання можливостей об'єктів практики, самостійного вибору формат часу її проведення.

Керівник практики на кафедрі економіки і торгівлі систематизує запити аспірантів, їх індивідуальні дослідницькі потреби і готує угоди з базами практик та загальну панорамну карту з переліком об'єктів і видами практик, які вони пропонують(додаток Д).

Аспіранти не пізніше ніж за 30 днів. подають на кафедру інформацію щодо обрання місця практики раду ВНУ ім. Лесі Українки заяви в яких вказують який вид практики на якому в обраному закладі здобувачеві призначається коуч-консультант з проблемних курсів практики.

Варіантивна частина практики не передбачає подання аспірантом звітної документації. Вона розглядається як додаткова можливість набуття необхідних компетенцій.

Тематика індивідуальних занять

Тема 1. Педагогічна майстерність та дидактика викладання у вищій школі.

Педагогічна технологія – це продумана у всіх деталях модель педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів та вчителя.

Навчальна технологія – шлях освоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) в межах відповідного навчального предмета, теми, питання і потребує спеціальної організації навчального змісту, адекватних йому форм і методів навчання [17].

Загальна теорія освіти і навчання розкривається у дидактиці, яка призначена для вивчення пізнавальної діяльності, технологій і принципів навчання і т. ін. Принципи навчання — це вихідні положення про способи досягнення цілей з урахуванням законів і закономірностей навчально-виховного процесу. До таких ключових принципів, які застосовуються у вищій школі належать:

- оптимальний рівень труднощів;
- провідна роль теоретичних знань;
- зв'язок теорії з практикою (здобувачі вищої освіти повинні вміти і мати можливість застосувати отримані знання на практиці);
- оптимальний темп вивчення матеріалу;
- виховний характер навчання (виховується, насамперед, культура творчої праці);
- систематичність і послідовність (зв'язок між предметами з урахуванням закономірностей у кожній частині курсу, у кожному предметі);
- наочність навчання («золоте» правило дидактики);
- відповідність змісту освіти методам навчання й особливостям здобувачів вищої освіти);
- індивідуальний підхід до студентів в умовах колективної роботи

(створення відповідних індивідуальних умов ефективної навчально-творчої діяльності).

Основними факторами, які мотивують здобувачів вищої освіти до високопродуктивної навчально-творчої діяльності є:

- важливість предмета для професійної підготовки і усвідомлення теоретичної і практичної значущості тематики занять;
- усвідомлення студентом найближчих і кінцевих цілей навчання;
- висока педагогічна майстерність викладання дисципліни (емоційна форма викладання навчального матеріалу, демонстрація викладачем перспективних напрямків розвитку наукових ідей у даній галузі, вирішення завдань, що створюють проблемні ситуації в структурі навчальної діяльності);
- особистісні взаємовідносини (антипатія чи симпатія) з викладачем даного предмета тощо.

Педагог має застосовувати одночасно прийоми навчання та виховання і звертати увагу на такі особливості:

- якою мірою навчальний матеріал сприятиме формуванню наукового світогляду здобувачів вищої освіти;
- яким чином спеціально організована пізнавальна діяльність здобувачів вищої освіти впливатиме на їх інтелектуальний розвиток, чи допоможе вона оволодінню методами самостійної пізнавальної праці;
- як вивчений навчальний матеріал сприятиме становленню професіоналізму майбутнього фахівця;
- як впливатиме зміст навчального матеріалу на формування почуттів, переконань, естетичних смаків, морально-духовних цінностей і т. ін.

Технології дистанційного навчання інтегрує педагогічні й інформаційні технології. Педагогічні технології дистанційного навчання – це технології опосередкованого активного спілкування викладачів зі студентами з використанням телекомунікаційного зв'язку та методології індивідуальної роботи студентів із структурованим навчальним матеріалом, представленим в

електронному вигляді.

Інформаційні технології дистанційного навчання – це технології створення, передачі і збереження навчальних матеріалів, організації і супроводу навчального процесу дистанційного навчання за допомогою телекомунікаційного зв'язку.

Науково-дослідна робота. Головним завданням розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти у науково-дослідній діяльності є: оволодіння методами, методиками самостійного розв'язання педагогічних завдань, методологією наукового пізнання; формування дослідницьких умінь і навичок глибокого аналізу ситуації, синтезу, узагальнення, інтерпретації отриманих результатів, абстрактного мислення, планувати і прогнозувати результати своєї діяльності, ефективної організації праці; поглибленого вивчення навчального матеріалу.

Тема 2. Навчальні заняття: форми, види та особливості проведення

До основних видів навчальних занять у закладах вищої освіти належать: лекція; практичне заняття; семінарське заняття; лабораторне заняття / комп'ютерний практикум; індивідуальне заняття; консультація.

1. Лекція. Лекція (від лат. lectio – «читання») - основна форма проведення навчальних занять, призначених для засвоєння теоретичного матеріалу, яка передбачає усний виклад предмета викладачем, а також публічне читання на яку-небудь тему [4]. Існують такі види лекцій [3]:

а) вступна – дає перше цілісне уявлення про навчальний предмет і орієнтує студента в системі роботи з цього курсу. Лектор ознайомлює студентів з метою і завданнями курсу, його роллю і місцем у системі навчальних дисциплін та в системі підготовки фахівця.

Подає короткий огляд курсу, етапи розвитку науки і практики, досягнення у цій сфері, викладає перспективні напрями досліджень. Лектор відзначає методичні й організаційні особливості роботи в межах курсу, подає аналіз навчально-методичної літератури, яку рекомендовано здобувачам вищої

освіти, уточнює терміни і форми звітності та рейтингову систему оцінювання;

б) інформаційна – орієнтована на викладення і пояснення здобувачам вищої освіти наукової інформації, яку потрібно осмислити й запам'ятати. Це найтрадиційніший тип лекцій у практиці вищих навчальних закладів;

в) проблемна – передбачає повідомлення нових знань через проблемність питання, завдання чи ситуації. Процес пізнання студентів у співпраці й діалозі з викладачем наближається до дослідницької діяльності. Зміст проблеми розкривають через організацію пошуку її розв'язання чи підсумовування й аналізу традиційних і сучасних поглядів;

г) оглядова – характеризується систематизацією наукових знань на високому рівні. Зазвичай, стрижень викладених теоретичних положень становить

науково-понятійна й концептуальна основа всього курсу чи великих його розділів;

5) настановна лекція – вид лекції у вищій школі, спрямований на розкриття підходів, принципів, умов, форм, методів та особливостей діяльності студентів з метою оволодіти, насамперед самостійно, сукупністю знань, навичок і вмінь. Настановні лекції найчастіше проводять із студентами заочної та дистанційної форм навчання;

б) підсумкова – вид лекції, який використовують наприкінці вивчення навчальної дисципліни, блоку навчальних дисциплін, курсу тощо з метою підбивання підсумків із питань аналізу діяльності студентів; змісту глибини й широти здобутих знань, навичок і вмінь, розкриття шляхів їх реалізації в житті; висвітлення проблем наукових питань та ін.

За способом викладу навчального матеріалу виокремлюють такі види лекцій:

1) лекція-візуалізація. Викладання лекції-візуалізації полягає у зв'язаному, розгорнутому коментуванні підготовлених візуальних матеріалів, які повністю розкривають тему лекції.

Ці матеріали мають забезпечувати систематизацію знань слухачів, надання нової інформації, створення проблемних ситуацій і можливості їх

розв'язання. Підготовка такої лекції полягає у реконструюванні, перекодуванні змісту лекції або її частини у візуальну форму для подання слухачам через технічні засоби;

2) бінарна лекція, або лекція дискурс, є продовженням і розвитком проблемного викладу матеріалу у діалозі двох викладачів. Підготовка бінарної лекції передбачає попереднє обговорення теоретичних питань її учасниками, їх інтелектуальну і особистісну сумісність; володіння розвинутими комунікативними вміннями; наявність швидкої реакції і здатність до імпровізації;

3) лекція-прес-конференція викладач пропонує слухачам письмово поставити йому запитання з названої ним теми. Протягом 2-3 хв. слухачі

формулюють запитання і передають їх викладачеві. Таку лекцію доцільно проводити на початку теми для виявлення інтересів групи; в середині – для залучення слухачів до ключових моментів курсу і систематизації знань; у кінці – для визначення перспектив розвитку засвоєного змісту;

4) лекція-конференція. Проводиться за схемою наукових конференцій. Складається із заздалегідь поставленої проблеми і системи доповідей (до 10 хв.) по кожному питанню, що висвітлює проблему.

Структура лекції з дисципліни (освітньої компоненти) та структура її навчального матеріалу має повністю відповідати робочій навчальній програмі (силабусу). Кожна лекція в цілому складається із трьох частин:

– вступна частина. Лекцію доцільно починати з формулювання її теми і мети. У тих випадках, коли лекція є продовженням попередньої, необхідно у вступній частині нагадати зміст уже прочитаного лектором матеріалу, коротенько підбити його підсумки і на цій основі «налаштувати» студентів на чергову лекцію;

– основна частина: виклад, докази, аналіз висвітлення подій, розбір фактів, демонстрація досвіду, характеристика різних поглядів на проблему, визначення своєї позиції, формулювання власних висновків, демонстрація

зв'язків із практикою;

– заключна частина лекції: підводяться підсумки, даються узагальнення, формулюються висновки тощо. Заключна частина лекції ставить за мету орієнтацію студентів на самостійну роботу. Для цього, зокрема, наводиться перелік додаткової літератури, роз'яснюється, які питання прочитаної лекції будуть розглянуті на семінарських, практичних заняттях, яку інформацію мають студенти зібрати самостійно, які питання можуть послужити для організації дискусії [18].

2. *Практичне заняття* (лат. *praktikos* – діяльний) – форма навчального заняття, під час якої педагогічний працівник організовує для слухачів аналіз окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує навички і вміння їх практичного застосування, через індивідуальне виконання відповідно сформульованих завдань.

Традиційна структура практичного заняття включає: попередній контроль знань, навичок і вмінь; формулювання загальної проблеми та її обговорення; розв'язування завдань та їх обговорення; розв'язування контрольних завдань, їх перевірка й оцінювання.

Оцінки за окремі практичні заняття враховують, виставляючи підсумкову оцінку з відповідної навчальної дисципліни. За структурою практичне завдання складається з таких частин [4]:

– *вступної* частини (характеристика складу й особливостей завдань роботи й пояснення методів (способів, прийомів) їхнього виконання, визначення вимог до результату);

– *основної* частини (самостійне виконання завдань студентами: розв'язування задач, виконання вправ та тестових завдань, дискусії з обговоренням проблем і шляхів їхнього вирішення тощо);

– *заключної* частини (узагальнення результатів заняття, оголошення поточних оцінок, відповіді на запитання, надання завдання на самостійну роботу та підготовку до наступного заняття).

3. *Семінарське заняття* – вид навчальних занять практичного

характеру, спрямованих на поглиблення, розширення, деталізацію і закріплення теоретичного матеріалу. Семінарські заняття сприяють активізації пізнавальної діяльності слухачів, формуванню самостійності суджень, умінню відстоювати власні думки, аргументувати їх на основі наукових фактів.

Для якісної підготовки до семінарського заняття викладач має: уточнити вимоги робочої програми навчальної дисципліни (силабусу) щодо теми семінарського заняття; визначити цілі і завдання семінару, підібрати та систематизувати навчальний та інформаційний матеріал до семінару; глибоко опанувати проблематику з теми семінарського заняття; розробити план семінару; підготувати декілька різних варіантів рішення основних проблем семінару; розробити рекомендації здобувачам вищої освіти щодо організації самостійної роботи з підготовки до семінарського заняття (вивчення літератури, підготовка індивідуальних і групових доповідей, виступ з окремих питань тощо); підготувати розгорнутий план-конспект проведення семінару.

Під час навчання студентами також виконуються різні форми індивідуальних завдань:

- *розрахункова робота (РР)* – індивідуальні завдання, які передбачають вирішення конкретного практичного навчального завдання з використанням відомого, а також (або) самостійно вивченого теоретичного матеріалу;
- *контрольні роботи*, що виконуються під час самостійної роботи студента (*ДКР – домашні контрольні роботи*) – це індивідуальні завдання, які передбачають самостійне виконання здобувачем вищої освіти певної практичної роботи на основі засвоєного теоретичного матеріалу;
- *реферат* – індивідуальне завдання, що являє собою короткий переказ змісту наукових публікацій, підручників, монографій. Реферат оформлюється у вигляді письмової публічної доповіді; доповідь на задану тему, зроблена на основі критичного огляду відповідних джерел інформації, наукових праць, спеціалізованої літератури за темою.

Лабораторне заняття – форма організації навчання, яку проводять за завданням і під керівництвом викладача. Під час лабораторних робіт у студентів

формуються вміння спостерігати, порівнювати, зіставляти, аналізувати, робити висновки та узагальнення, самостійно проводити дослідження, користуватися різними прийомами вимірів, оформлювати результати у вигляді таблиць, схем, графіків тощо. Водночас у них формуються професійні вміння і навички користуватися різними приладами, апаратурою, системами та іншими технічними засобами у проведенні дослідів.

Відповідно до специфіки викладання дисциплін галузі знань 07 «Управління та адміністрування», зокрема й спеціальності 051 «Економіка», лабораторні заняття переважно відбуваються у вигляді комп'ютерних практикумів.

Комп'ютерний практикум – вид навчального заняття, на якому викладач організує індивідуальну роботу здобувачів вищої освіти на комп'ютерах з метою формування умінь практичного використання певних програмних оболонок, прикладних програм, баз даних і знань.

Особливістю комп'ютерного практикуму є індивідуальна робота студента, тому, враховуючи, що попередня загальна комп'ютерна підготовка студентів може значно відрізнятись, бажано у методичних рекомендаціях передбачити додаткові, підвищеної складності завдання для добре підготовлених студентів.

4. *Індивідуальне навчальне заняття* проводять з окремими студентами з метою підвищити рівень їх підготовки та розкрити потенційні творчі здібності. Цей вид занять організовують за окремим графіком з урахуванням індивідуального навчального плану студента. Їх можна проводити з однієї чи декількох дисциплін, або певної їх частини.

5. *Консультація* – форма навчального заняття, що передбачає надання студентам потрібної допомоги у засвоєнні теоретичних знань і виробленні практичних навичок і умінь через відповіді педагогічного працівника на конкретні запитання або пояснення окремих теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування.

За спрямованістю консультація скерована на допомогу студентам в оволодінні методологією теми чи розділу, а також методами самостійної

навчальної роботи. Кількість годин на консультації визначають, як правило, робочими навчальними планами на рік й індивідуальними планами науково-педагогічного працівника. Консультації проводять викладачі, які читають відповідний навчальний курс, за графіком, що його встановлює кафедра за погодженням із деканатами. Педагогічні працівники можуть надавати консультації групам студентів або окремим студентам.

Курсова робота – є окремим освітнім компонентом, що передбачає проведення дослідження з фіксацією його результатів в окремому документі та є творчим репродуктивним рішенням конкретного завдання, виконаним здобувачем самостійно під керівництвом педагогічного працівника.

Тема 3. Методи навчання у вищій школі

Активізація навчальної діяльності здобувачів обумовлюється застосуванням дидактичних методів, форм та засобів, серед яких виділяють:

1) пошукові (евристичні) методи навчання – застосовуються для формування і розвитку вмінь і навичок конкретної продуктивної діяльності у нетипових, непередбачуваних ситуаціях.

2) Проблемно-пошуковими методами є: дійові (рішення задач, побудова графіків); евристичні (бесіда, обговорення, дискусія); пошуковий (курсове проектування); дослідницькі (наукова праця, дипломне проектування); методи проблемного викладу навчального матеріалу;

3) методи формування інтересу до навчання поділяють на методи інтелектуальної колективної діяльності й імітаційні. Основою методів інтелектуальної колективної діяльності є наявність колективної думки, пізнавальної суперечки при високій активності студентів. До них відносяться обговорення, дискусії, конкурси, метод «мозкового штурму»;

4) імітаційні методи навчання пов'язані з імітацією визначеного процесу, явища, системи управління.

До імітаційних індивідуальних методів відносяться імітаційні вправи, аналіз виробничих ситуацій, метод тренажу та ін.

Імітаційні колективні методи включають розподіл ролей, ігрове проектування, ділові ігри. Імітаційні методи найбільш активні.

Вони сприяють формуванню професійних, організаційних і управлінських умінь. Залежно від поставлених цілей і задач, місця й умов проведення навчального процесу імітаційні моделі класифікують на операційно-рольові і навчальні (ділові).

Навчальні рольові ігри розвивають аналітичні здібності, сприяють прийняттю правильних рішень у різних соціально-психологічних і виробничих ситуаціях;

5) проектні технології мають сталий алгоритм проведення: визначення проблеми (визначення завдань, які впливають із дослідження) – висунення гіпотези – вирішення завдань обговорення методів дослідження – проведення дослідження – оформлення кінцевих результатів – аналіз отриманих даних – коригування – висновки.

При використанні проектних технологій у процесі організації навчання у вищій школі студенти, працюючи у різноманітних групах та виконуючи різні соціальні ролі (лідер, виконавець, посередник), знайомляться з різними думками щодо певної проблеми;

б) тренінгові технології сприяють: розвитку сили волі, цілеспрямованості студентів, адаптації їх до напруженої праці та самовдосконалення; формуванню позитивного ставлення до професії; виявленню сильних та слабких сторін кожної особистості; формуванню почуттів обов'язку та відповідальності; співставленню запланованих цілей з власними можливостями та навчання способів поведінки. типових для людини з високорозвиненою мотивацією;

7) Проводячи лекційне заняття, викладач може застосувати ряд інструментів для підвищення ефективності засвоєння знань студентом [17]:

– сторітеллінг – це засіб передачі інформації та знань, спонукання до необхідної діяльності за допомогою повчальних історій.

Сторітеллінг є методом навчання, який формує рефлексивні навички у

студентів. За його допомогою здобувач засвоює навички вирішення проблемних ситуацій, усвідомлює необхідність знань та застосування рефлексії в професійній діяльності;

– скрайбінг (від англ. scribe – накидати ескізи або малюнки) один з методів сучасних технологій, за якого відбувається у реальному часі переклад інформації з вербального тексту у візуальну форму, що викликає у слухача візуальні асоціації з усною промовою та забезпечує високий відсоток засвоєння інформації;

– метод рефреймінга – це аналіз точок зору на ситуацію, що виникла, з метою виявлення першопричини виникнення проблеми, та шляхів її вирішення. Основою рефреймінга є різні поєднання операцій аналізу та синтезу, абстрагування і конкретизації, узагальнення, систематизації та класифікації, порівняння;

– метод фішбоун – графічна техніка, що допомагає визначити можливі причини виникнення проблеми за допомогою причинно- наслідкових зв'язків. Цей рефлексивний метод, що ще має назву «діаграми Ісікави», є технікою візуалізації, що орієнтована на забезпечення більш образного, наочного подання інформації.

Під час проведення практичних занять для розв'язання навчальних завдань дисциплін зі спеціальності «Економіка», викладач крім активних методів може застосовувати і ряд інтерактивних форм:

– кейс-стаді, його мета – створити для слухачів курсів таку ситуацію, за якої їм необхідно буде приймати рішення.

Акцент робиться на самостійному навчанні на основі колективних обговорень. Слухачі мають визначити істотні й другорядні факти, вибрати основні проблеми і виробити стратегії та рекомендації щодо подальших дій. При цьому роль педагога зводиться до спостереження і управління дискусією присутніх;

– круглий стіл – вид групового вирішення тих чи інших питань, якому властиві певний порядок і черговість висловлювань його учасників, а також

рівні права і позиції всіх присутніх. Всі учасники «круглого столу» мають рівні права й позиції. За «круглим столом» немає керівників і підлеглих, лекторів і слухачів. Всіх присутніх вважають експертами з проблеми, яку обговорюють;

– ділова гра – це моделювання реальної діяльності у спеціально створеній проблемній ситуації. У навчальному процесі ділову гру використовують з метою закріплення знань, які студент здобуває у процесі лекційних і семінарських занять, самостійної роботи;

– мозковий штурм – метод колективного обговорення проблеми, яка вимагає нетрадиційного вирішення;

– дебрифінг – це процес перегляду думок учасників навчального процесу, обговорення та порівняння їх вирішення з можливими альтернативами;

– робота в групах – така організація роботи, яка сприяє залученню всіх слухачів, але з урахуванням рівня їх розвитку та можливостей сприйняття матеріалу;

– метод проектів – система навчання, за якої студенти набувають знань і вмінь у процесі планування й виконання поступово ускладнюваних практичних завдань-проектів.

Тема 4. Контроль результатів навчання

Контроль результатів навчання. Майбутні доктори філософії вивчають досвід проведення контролю знань в різних формах (тестування, модульних контрольних робіт (рубіжної атестації), заліків, іспитів) – знайомляться із наявними на кафедрі економіки і торгівлі завданнями для їх проведення. Контроль результатів навчання поділяється на три види.

1. Поточний контроль. Проводиться впродовж семестру з метою забезпечення зворотного зв'язку між педагогічними працівниками (далі - НПП) і здобувачами у процесі навчання та для перевірки рівня теоретичної й практичної підготовки здобувачів на кожному етапі вивчення навчальної дисципліни (освітнього компонента).

Результати поточного контролю регулярно заносяться викладачем у модуль «Поточний контроль» Електронного кампусу. Форми проведення поточного контролю визначаються силабусом. Серед методів поточного контролю найбільш вживаними вважаються такі:

– усне опитування, яке здійснюють за допомогою бесіди, оповідання студента, тлумачення певних теорій, ідей, поглядів професійних явищ тощо, їхня найбільша методична цінність – те, що вони забезпечують безпосередній живий контакт педагога з тими, хто навчається. За рівнем пізнавальної активності запитання для перевірки можуть бути: *репродуктивними* (передбачають відтворення вивченого матеріалу);

– *реконструктивними* (потребують застосування знань і вмінь у дещо змінених умовах); *творчими* (застосування знань/вмінь у значно змінених умовах);

– *письмовий контроль*. Його метою є з'ясування в письмовій формі ступеня оволодіння студентами знаннями, вміннями та навичками, визначення їх якості

– правильності, усвідомленості, вміння застосувати знання на практиці;

– *тестовий контроль*. Виокремлюють тести відкритої форми (із вільно конструйованими відповідями) і тести закритої форми (із запропонованими відповідями). Дидактичні тести, які становлять стандартизований комплект завдань щодо певного навчального матеріалу, за допомогою яких визначають рівень його опанування.

1. *Календарний контроль*, що проводиться з кожного освітнього компонента, як правило, на 7-8 та 14-15 тижнях кожного семестру навчання здобувачів, і реалізується шляхом визначення рівня відповідності поточних досягнень (рейтингу) здобувача встановленим і визначеним в РСО критеріям.

2. *Семестровий контроль* проводиться для встановлення рівня досягнення здобувачами програмних результатів навчання з навчальної дисципліни (освітнього компонента), як правило, за семестр у вигляді заліку або екзамену в терміни, встановлені графіком навчального процесу:

– перед кожним екзаменом обов'язково, відповідно до розкладу, проводиться консультація. До проведення екзамену можуть бути залучені НПП, які проводили в навчальній групі заняття з цієї дисципліни (освітнього компонента);

– залік проводиться в період останніх двох тижнів теоретичного навчання у семестрі, як правило, на останньому за розкладом занятті з відповідної навчальної дисципліни (освітнього компонента). Критерії оцінювання залікової контрольної роботи (залікової співбесіди) та принцип визначення підсумкової оцінки визначаються РСО.

– для оцінки результатів навчання за освітніми компонентами – курсова робота, практика, кафедрою створюється комісія з проведення семестрового контролю.

Форма проведення семестрового контролю (усна, письмова, комбінована, тестування або захист курсової роботи), перелік тем та питань які виносяться на семестровий контроль, критерії оцінювання-визначаються силабусом (робочою програмою навчальної дисципліни) (освітнього компонента).

2. Педагогічний етап. Даний етап включає (з урахуванням):

– відвідування лекційних та практичних занять з обраної дисципліни з їх подальшим аналізом;

– розробку навчально-методичного забезпечення дисципліни;

– планування власної викладацької діяльності, вивчення робочої програми (силабусу) з обраної дисципліни, тестових, контрольних завдань та запитань до кожної теми заняття;

– підготовку до навчальних занять, складання планів-конспектів аудиторних занять та їх методичного та дидактичного забезпечення тощо;

– проведення різних видів навчальних занять за розкладом у закріпленій академічній групі згідно встановленого графіку;

– аналіз та самоаналіз педагогічної діяльності;

– відвідування засідання кафедри, участь у науково-методичному семінарі.

На заняттях аспірантів повинні бути присутні керівники практики від

кафедри менеджменту підприємств, викладачі кафедри менеджменту підприємств (рекомендовано). Після кожного проведеного аспірантом заняття має проводитись психолого-педагогічний аналіз відвіданих занять, детальне обговорення з метою виявити переваги й недоліки проведеного заняття.

У разі ненабутої компетентності до педагогічної/педагогічної діяльності окремо з науковим керівником або з викладачем дисципліни проводяться з аспірантом проводиться індивідуальні заняття за наведеними темами.

Тема 5. Лекторська майстерність

Якісне викладання змісту лекцій є важливим завданням реалізації навчального процесу студентів. Слід пам'ятати про загально дидактичні вимоги до лекції у вищій школі:

1) зміст лекції має відповідати силабусу і відобразити найновіші досягнення науки, висвітлювати перспективи подальшого розвитку наукових пошуків;

2) у лекції мають реалізовуватись вимоги загально дидактичних принципів навчання: науковості, систематичності і послідовності, свідомості, активності й самостійності, наочності, зв'язку змісту навчального матеріалу з професійною діяльністю, доступності, емоційності;

3) має бути забезпечена логічно доцільна структура лекції відповідно до змісту навчального матеріалу;

4) лекція має сприяти активізації розумової діяльності студентів з метою їх інтелектуального розвитку;

5) у лекції доцільно виокремлювати певні компоненти змісту для самостійного опрацювання студентами з належним методичним забезпеченням.

Повний комплект методичного забезпечення лекції містить: опорний конспект поточної лекції; плани усіх лекційних занять; плани семінарських занять; повний конспект усіх лекцій; мультимедійну презентацію лекції.

У навчальному процесі вищої школи, зазвичай, використовується науковий стиль мовлення, для якого характерними є такі риси як науковість,

послідовність, доказовість, виділення головного, логічність, об'єктивність, узагальненість.

Доречно використовувати категоріальний апарат, який належить до дисципліни, що викладається. Щоб правильно розподілити час на лекції молодому викладачу слід:

- опрацювати хід проведення лекції: виокремлюється головна думка, яку здобувачам вищої освіти рекомендують записати, а потім викладач надає їй детальне пояснення. Деякі пояснення студенти можуть відобразити в конспекті окремими словами або умовними позначками, тобто вести на лекції опорний конспект;

- апробувати лекцію перед виходом в аудиторію з хронометражем часу на кожну її частину і лекцію загалом;

- бажано підготуватися до зміни обсягу викладу інформації через певні причини.

Якщо на лекції вже викладено весь матеріал, а час ще залишився, слід організувати підведення підсумків, залучивши до цього процесу здобувачів вищої освіти.

Мова лектора повинна мати певну синтаксичну архітектуру: речення мають бути порівняно короткими, простими за синтаксичною побудовою; фрази повинні бути виразними; бажаними є слова і вирази: «розглянемо», «прошу акцентувати увагу», «зупинимось детальніше...», «підведемо підсумок» тощо.

Тема 6. Методика підготовки та проведення практичних і семінарських занять.

Підготовка практичних і семінарських занять передбачає підготовку навчально-методичних матеріалів, які мають включати:

- тему заняття; його цільове призначення, сформульоване як триєдина його мета (дидактична, розвивальна та виховна);
- перелік питань, які підлягають розгляду на занятті;
- хід заняття;

- контрольні запитання для перевірки обсягу та рівня засвоєного навчального матеріалу; критерії оцінювання роботи студентів на занятті.

Правильно організовані практичні заняття мають важливе виховне та практичне значення (реалізують дидактичний принцип зв'язку теорії з практикою) і орієнтовані на вирішення наступних завдань:

- поглиблення, закріплення і конкретизацію знань, отриманих на лекціях і в процесі самостійної роботи;
- формування практичних умінь і навичок, необхідних в майбутній професійній діяльності;
- розвитку умінь спостерігати та пояснювати явища, що вивчаються;
- розвитку самостійності тощо.

Процедура проведення практичного заняття може бути побудована таким чином:

- 1) відповіді на запитання студентів з приводу попереднього домашнього завдання, у разі виникнення труднощів з його виконанням;
- 2) перевірка теорії. З цією метою застосовують експрес-опитування, тестування;
- 3) перехід до нової теми, обґрунтування зв'язку з попередньою темою, важливості завдань;
- 4) виконання практичних завдань з застосуванням різних технологій і методів навчання;
- 5) підведення підсумків, оцінювання;
- 6) надання домашнього завдання.

Проведення семінару передбачає інтерактивне навчання, обмін думками, дебати, що привчає самостійно мислити, сприяє розвитку аналітичних навичок, умінь захисту власної точки зору, виваженої аргументації, поваги до думки інших. Під час семінарських занять використовуються повідомлення студентів, представлення рефератів, творчих доповідей. У ході проведення слід:

- вести обговорення та керування процесом розгляду основних питань семінару відповідно до обраного виду та методики його проведення. Викладач має потурбуватися про розуміння студентами вивченої навчальної інформації;

– звернути увагу здобувачів вищої освіти на необхідність глибокого ознайомлення з проблематикою семінару, неприпустимість механічного переписування матеріалу з одного - двох джерел, використання чужих конспектів чи плагіату Internet інформації.

Навчальні заняття є одним з засобів виховання студентів, зокрема:

– розумового виховання як процесу оволодіння студентами знаннями, навичками та уміннями, розвитку їх пізнавальних здібностей, наукового світогляду. Розумове виховання у вищій школі включає постійне поповнення своїх знань, особливо з обраної наукової галузі, здатність логічно обґрунтовувати власні думки та положення наукових праць, регулярно підвищувати мовленнєву культуру та культуру розумової діяльності, вдосконалювати комунікативні здібності, займатись самоосвітою та самовихованням;

– етичне виховання найбільшою мірою задіяне у сфері відпрацювання мовного етикету, оскільки студенти вищої школи спілкуються як між собою та представниками професорсько-викладацького складу, так і з людьми, які займають певні позиції у державі і розмова з якими вимагає дотримання окремих правил і норм.

3. Завершальний етап. Майбутнім доктором філософії подається письмовий звіт та щоденник з практики, а також отримується відгук керівника з практики. Звіт та результати проходження педагогічної практики обговорюється на кафедрі менеджменту підприємств.

На заключному етапі педагогічної практики відбувається обговорення її результатів, а також позитивних та негативних аспектів висвітлених на засіданні кафедри з керівником практики, викладачем, закріпленим за дисципліною, іншими аспірантами.

Таке обговорення відбувається на підсумковому семінарі. Надалі аспірант складає залік за результатами практики, які захищаються перед комісією (не менше двох викладачів кафедри) і отримує оцінку, згідно з рейтинговою системою оцінювання.

Захист практики

Кінцевим результатом педагогічної практики є захист її результатів перед комісією у формі звітної конференції. За результатами проходження практики аспіранти формують звітні матеріали.

До матеріалів до дають:

- Індивідуальний план проходження практики;
- Загальний звіт про проходження практики, який включає щоденник практики (додаток А);
- Витяг з протоколу засідання відповідної кафедри про затвердження звіту.
- Конспект лекцій, що прочитав практикант;
- Методичні розробки відповідних семінарських(практичних) занять;
- Рецензію наукового керівника на самостійно проведене аспірантом навчальне заняття зі студентами (лекція, практичне, семінарське тощо) (додатки Б,В);
- Аналіз взаємовідвідування занять колеґ аспірантів-практикантів (додаток Г);
- Рукопис статті або тези за темою дисертаційного дослідження.

Звіт та протокол засідання відповідної кафедри про затвердження звіту подаються 10 аспірантом до відділу аспірантури та докторантури; зазначена документація зберігається в особовій справі аспіранта і розглядаються під час атестації.

Аспіранти, які проходять практику в інших освітніх закладах (установах) України, додатково до вказаних документів подають розгорнуту характеристику від керівника з місця проходження практики. Аспіранти з інших установ, які проходять практику в ВНУ ім. Лесі Українки за трудовою угодою, представляють відповідні документи, які підтверджують виконання навантаження та атестуються кафедрою на основі і на даної звітної документації.

ФОРМИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Поточний контроль здійснюється керівником практики протягом проходження аспірантами педагогічної практики шляхом оцінки їх систематичної роботи, залікових навчальних занять.

Форма підсумкового контролю – залік. Підсумковий контроль здійснюється у кінці проходження практики шляхом оцінювання цілісної систематичної педагогічної діяльності практиканта протягом конкретного періоду. Кінцевим результатом педагогічної практики є захист її результатів перед комісією у формі звітної конференції.

Завдання, виконані аспірантами оцінюються за кількістю балів:

- Проведення начального заняття–30балів;
- Рецензія наукового керівника на проведені аспірантом лекції, практичні, семінарські заняття–5балів;
- Аналіз взаємовідвідування занять колега спірантів-практикантів–5балів;
- Написання план-конспекту заняття–10балів;
- Розробка методичного забезпечення–10балів;
- Рукопис статті, тез або наукової доповіді–10балів.

Політика оцінювання

Політика викладача щодо аспіранта. Здобувач освіти повинен відвідувати згідно розкладу занять всі види аудиторних занять передбачені навчальним планом. У разі відсутності аспіранта на занятті він зобов'язаний його відпрацювати.

Політика щодо неформальної, інформальної та дуальної освіти. Якщо здобувач освіти отримав знання у неформальній (курси, семінари, тренінги, стажування) чи інформальній освіті і їх тематика, обсяг вивчення та зміст відповідають освітньому компоненту в цілому або його окремому розділу, змістовому модулі, темі (темам), що передбачені силабусом навчальної дисципліни, і проходження яких підтверджено документально (сертифікат,

свідоцтво, посилання тощо), то зарахування результатів такого навчання здійснюється згідно «Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки» <http://surl.li/pjmgdh> Політика щодо академічної доброчесності. регулюється Кодексом академічної доброчесності ВНУ імені Лесі Українки.

Аспірант повинен самостійно виконати всі завдання лабораторних робіт, а у випадку запозичень інформації зобов'язаний коректно її відображати з посилання на першоджерело. Використання будь-яких джерел інформації під час проведення різних форм оцінювання знань (поточний, модульний, підсумковий контроль) заборонено.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Здобувач ступеня доктора філософії повинен вчасно виконати всі завдання у звіті і надавати їх для перевірки керівникові практики. У випадку відсутності аспіранта на підсумковому звіті з об'єктивних причин (хвороба, заява по поважній причині) термін здачі може бути змінений. Підсумковий контроль – залік.

За результатами педагогічної практики проводиться залік, де оцінювання знань здобувачів освіти здійснюється під час поточного контролю за результатами виконання тих видів робіт, які передбачені силабусом.

Атестація за підсумками педагогічної практики проводиться на підставі звіту, оформленого відповідно до встановлених вимог. Оцінка визначається з урахуванням своєчасності подання звіту з педагогічної практики, якості підготовленого звіту, рівня знань здобувача освіти.

Шкала оцінювання знань здобувачів освіти з формою контролю - залік

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90-100	Зараховано
82-89	
75-81	
67-74	Незараховано (необхідне перескладання)
60-66	
1-59	

ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТУ

1. Обсяг звіту складає довільну кількість сторінок комп'ютерного набору. До загального обсягу входять титульна сторінка, план, вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел та додатки.

2. Текст набирається на аркушах паперу стандартного формату А-4 з використанням шрифтів текстового редактора Times New Roman, кеглем 14, через 1,5 інтервали з дотриманням таких розмірів полів: верхнього і нижнього – 20мм, лівого–30мм, правого–10мм.

3. Титульна сторінка оформляється за встановленою формою (додаток2). Результати педагогічної практики керівник практики заносить до заліково-екзаменаційної відомості.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Законодавчі і нормативні документи:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII.
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25 червня 2013 р. № 344.
3. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти: Наказ МОН України від 16 липня 2018 р. № 776.

4. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р.

№ 266.

5. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах): Постанови Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261.

6. Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266: Наказ МОН України від 06 листопада 2015 р.

№ 1151.

7. Стражнікова І. Педагогіка вищої школи: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2018. 120 с. 2. Шапран О. І., Новак О. М. Педагогіка вищої школи: навч.-метод. посіб. Переяслав Хмельницький (Київ.обл.): Домбровська Я.М., 2018. 280 с.

8. Павлова О.М. Методичні вказівки до проходження педагогічної практики докторів філософії. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки. 2022. 26 с.

9. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: методичний посібник для студентів магістратури. - К.: Центр навчальної літератури, 2018. - 384 с. 5.

10. Зайченко І. Основи педагогічної майстерності та етики викладача вищої школи: підручник. 1.- Київ: Ліра-К, 2018. - 484с. Педагогіка та психологія вищої школи : навчальний посібник / Л. Г. Кайдалова, І. С. Сабатовська-Фролкіна, Н. В. Альохіна, Н. В. Шварп. Х. : НФаУ, 2019. 248 с.

11. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: підручник, 3-є вид. К.: Каравела, 2011. 360 с.

12. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: практикум: навч. посіб. К. : Каравела, 2008. 335 с.

13. Проблеми формування професіоналізму особистості та діяльності

майбутнього фахівця в контексті вимог євроінтеграції: колективна монографія під наук. ред. проф. О.С. Цокур. Одеса: СПД Бровкін О.В., 2012. 160 с.

14. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. К.: Вища школа, 2005. 240 с. 16. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. К.: «Академвидав», 2006. 352 с.

15. Чернілевський Д.В., Томчук М.І. Педагогіка та психологія вищої школи: навч. посібн. Вінниця: Він. соц.-екон. ін.-тут «Україна», 2006. 402 с. Інформаційні ресурси Міністерство освіти і науки України.

16. Педагогічна майстерність: Підручник/Заред. І.А. Зязюна. 2-ге вид. допов. і переробл. – К.: Вищапік., 2008. 422 с.

17. Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/kdiafc>

18. Сайт «Аспірант України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mi/intranet/aspirant.com.ua/>

19. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник. – К.:ВД«ЕКМО», 2011. 320 с.

20. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. – К.: НПУ, 2010. – 210 с.

21. Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін вищої школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1488/1/Особливості,%20проблеми%20та%20шляхи%20активізації%20самостійної%20роботи%20студентів.pdf>

22. Тернопільська В.І., Коломієць Т.В., Пionтківська І.О. Довідник з виховної роботи зі студентами. Тернопіль, 2014. 264 с.

23. Теслюк В.М., Лузан П.Г., Шовкун Л.М. Основи педагогічної майстерності: навчальний посібник. – К.: ДАККіМ, 2010. 244 с.

24. Туріщева Л.В. Творчість у педагогічній діяльності. – Х.: Вид. група «Основа», 2010. 128 с.

25. Федорчук В.В. Основи педагогічної майстерності: навчально-методичний

посібник .–Кам'янець-Подільський: 2008.140с.

26. Чернілевський Д.В. Педагогіка вищої школи: підручник.– Вінниця: АМСКП,Глобус- Прес,2010.408с.

27. Шевченко О.А., Хозраткулова І.А. Тренінги професійного становлення молодих педагогів. –Х.: Вид.група «Основа»,2010.112с.

ІНФОРМАЦІЙНІРЕСУРСИ

1. www.europa.eu.int
2. www.enqa.net
3. www.rada.gov.ua
4. www.mon.gov.ua
5. www.osvita.org.ua
6. www.unesco.org
7. www.ednu.kiev.ua
8. www.ogasa.org.ua
9. www.ime.edu-ua.net

ДОДАТКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет економіки та управління
Кафедра економіки і торгівлі

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

«__» _____ 20__ р.

Звіт

**Про проходження педагогічної практики здобувача наукового
ступеня доктора філософії**

(прізвище, ім'я, по батькові)

(галузь знань, спеціальність, спеціалізація)

Місце проходження практики_____

Керівник практики_____

(прізвище, ім'я, по батькові)

Період проходження: день/місяць–день/місяць рік

Загальний обсяг годин:180год

План проходження практики

Зміст роботи	День				
	1	2	3	4	5
Перший тиждень					
Складання індивідуального плану					
Знайомство з організацією навчально-виховного Процесу кафедри					
Відвідування аудиторних занять викладачів кафедри					
Розробка змісту навчальних занять та методична підготовка					
Другий тиждень					
Розробка змісту навчальних занять та методична підготовка					
Самостійне проведення навчальних занять					
Участь в оцінюванні якості різних видів робіт слухачів та студентів					
Індивідуальна робота зі слухачами та студентами					
Третій тиждень					
Підготовка статті або тез за темою дисертаційного дослідження					
Підготовка звіту про педагогічну практику					

Мета і завдання педагогічної практики

ПОГОДЖЕНО
Керівник практики

Здобувач вищої освіти
ступеня доктора філософії

« ___ » _____ 20__ р.

« ___ » _____ 20__ р.

Щоденник практики

За період практики було виконано(стислий опис змісту педагогічної практики):

1. Знайомство з організацією навчально-виховного процесу у закладі вищої освіти
2. Вивчення досвіду викладання провідних викладачів інституту під час відвідування аудиторних занять з навчальних дисциплін
3. Розробка змісту навчальних занять, методична робота з дисципліни
4. Самостійне проведення навчальних занять з дисципліни (лекцій, семінарів, практичних занять), самоаналіз

Пасивна практика

№	Тема лекції чи семінарського(практичного) заняття, які відвідувалися в ході практики	ПІБ викладача, який проводив заняття	Інститут (факультет) курс, група	Дата	Підпис викладача
1	2	3	4	5	6

Активна практика

№	Тема лекції чи семінарського (практичного) заняття, які проводив аспірант-практикант	Інститут (факультет) курс, група	Дата	Оцінка	Підпис викладача
1	2	3	4	5	6

Відгук та оцінка роботи аспіранта на практиці (заповнює керівник практики від бази практики)

Підпис керівника практики від бази практики
(посада, прізвище, ім'я, по батькові) _____

Печатка бази практики

« ___ » _____ 20__ р.

Відгук про виконання завдання керівника практики від Університету

Підпис керівника практики від Університету

(посада, прізвище, ім'я, по батькові)

Дата складання заліку « ____ » _____ 20__ р.

Оцінка: За національною шкалою _____

Оцінка за шкалою ECTS _____

Завідувач кафедри _____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Науковий керівник (керівник практики):

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Затверджено на засіданні кафедри

Протокол № ____ від « ____ » _____ 20__ р.

РЕЦЕНЗІЯ
НА ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЇ ЗІ СТУДЕНТАМИ
ПРИ ПРОХОДЖЕННІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

(прізвище, ім'я та по батькові аспіранта, який проводив заняття)

№ групи _____

Курс _____

Спеціальність _____

Присутні (кількість осіб) _____

Дата проведення заняття _____

Тема лекційного заняття

№	Критерії оцінки	Оцінка (за Національною шкалою)			
		2	3	4	5
1	Науковий характер лекції: методологічна цілісність, раціональний відбір наукових, за шадничих понять, фактів. Влучність розкриття теоретичних положень, категорій, визначень. Повно та висвітлення основних питань				
2	Зв'язок теоретичного матеріалу з досягненнями практики. Популяризація досягнень вітчизняної науки, передового досвіду педагогічної роботи				
3	Методичний рівень викладання: наявність плану лекції, його зв'язок з попереднім матеріалом, використання структурно-логічних схем, логічність і послідовність викладення матеріалу, альтернативність наукових підходів, Аргументованість висновків, рекомендована література				
4	Застосування методів, прийомів, засобів, форм організації навчально-пізнавальної діяльності студентів і їх творче, ціле спрямоване поєднання, активізація думки студентів, стимулювання їх до критичного та творчого мислення, вияву власної позиції, поглядів, самостійного пошуку і дослідження				
5	Практична спрямованість: орієнтація на зміст та завдання практичних (семінарських) занять з теми. Точність, Визначення завдань і термінів їх виконання				
6	Завдання для самостійної роботи студентів: їх наявність, влучність, доцільність, творчий характер, повідомлення термінів та форми перевірки завдань				
7	Стиль викладання: точність визначень формулювань, емоційність, демократичність, володіння аудиторією, дисципліна				
8	Виховний потенціал матеріалу лекції, ефективність його використання				

9	Зв'язок з іншими навчальними дисциплінами, інтегрування змісту навчального матеріалу з іншими темами, навчальними курсами і спецкурсами				
11	Рівень технічного забезпечення, ілюстративність (використання ПК, відео, проєкційної апаратури, тощо)				
12	Організація міжособистісної взаємодії в аудиторії: створення психологічно комфортного середовища на навчальному занятті; застосування різноманітних форм співробітництва, міжособистісної взаємодії студентів (дискусії, діалоги, групові форми, колективна робота тощо)				
13	Загальна манера поведінки практиканта: наявність позитивної установки; стиль діяльності та поведінки викладача, його комунікативні уміння, відкритість, щирість, знаходження контакту зі студентами, вияв педагогічного такту у організації взаємодії зі студентами				
14	Зворотній зв'язок: методи, прийоми організації зворотного зв'язку на кожному етапі навчального заняття; перевірка викладачем рівня розуміння, осмислення студентами навчального матеріалу, рівня сформовано стійкість знань та умінь; застосування зворотного зв'язку для усвідомлення особливостей діяльності, мислення студентів, мотивації їхнього навчання з метою удосконалення організації навчальних занять; об'єктивність оцінювання індивідуальних особливостей навчальної діяльності студентів; мотивація Оцінок студентів без елементів критики особистості.				
15	Загальна оцінка рецензента (за національною шкалою)				

Побажання та зауваження

Оцінка за національною шкалою _____ Оцінка за шкалою ECTS _____

Керівник практики

(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕЦЕНЗІЯ
НА ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНОГО (СЕМІНАРСЬКОГО) ЗАНЯТТЯ ЗІ
ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ПРИ ПРОХОДЖЕННІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

(прізвище, ім'я та по батькові аспіранта, який проводив заняття)

№ групи _____

Курс _____

Спеціальність _____

Присутні (кількість осіб) _____

Дата проведення заняття _____

Тема практичного(семінарського)заняття

№	Критерії оцінки	Оцінка (за національною шкалою)			
		2	3	4	5
1	Наявність робочого плану практичного (семінарського) заняття				
2	Визначеність мети, завдань практичного(семінарське) заняття, достатня вмотивованість діяльності студентів				
3	Відповідність змісту практичного (семінарського) заняття програмі навчального курсу. Здійснення наступності (послідовності) між темами, видами занять у відборі навчального матеріалу				
4	Раціональне використання форм, методів, прийомів в навчання, Спрямованих на ефективне досягнення навчальних цілей заняття				
5	Форми оцінки знань, умінь та навичок студентів під час проведення практичного(семінарського)заняття. Влучність їх застосування				
6	Використання прийомів активізації пізнавально-пошукової Діяльності студентів, технологій розвитку особистості студента				
7	Спрямованість практичного(семінарського)заняття на самостійну роботу студентів				
8	Оцінка засвоєння студентами основних положень практичного(семінарського)заняття				
9	Стиль педагогічної взаємодії студента-практиканта, наявність Контакту викладача зі студентами, створення обстановки доброзичливості й вимогливості				
10	Система одержання зворотного зв'язку(опитування, Тестування й т.н.)				
11	Методично-обґрунтоване застосування демонстраційного й роздаткового матеріалу				
12	Педагогічна техніка практиканта				
	Оцінка ефективності проведеного практичного(семінарського) заняття.				

Побажання та зауваження _____

Оцінка за національною шкалою _____ Оцінка за шкалою ECTS _____

Керівник практики _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Взаємовідвідування занять колег аспірантів-практикантів

АНАЛІЗ ЗАНЯТТЯ

1. П.І.Б. аспіранта, який провів заняття _____
2. Дата відвідування, час _____
3. Спеціальність, предмет _____
4. № групи студентів, в якій проводилось заняття _____
5. Вид навчального заняття _____

(лекція, семінар, практичне, тренінг)

Тема заняття_

№	Що оцінюється	Якісна оцінка)	Бали
		а) представлено досить повно: б) представлено частково; в) представлено не в повній мірі	
1	Загальні відомості про навчальне заняття		
	зв'язок теми навчального заняття з попередніми і наступними		
	Доведення мети та завдань як кінцевого результату навчального заняття		
2	Відбір навчального матеріалу для заняття:		
	раціональність відбору наукових, засадничих знань, понять, фактів, що складають основу розвитку умінь, навичок студентів		
	Спрямованість змісту навчального матеріалу на розгляд проблем, соціального значущих та актуальних для життя студентів, задоволення їхніх пізнавальних і особистісних Потреб та інтересів		
	відповідність змісту навчального матеріалу рівню розвитку студентів, їхнім пізнавальним можливостям;		
	Стимулювання інтересу студентів до змісту (новизна, значущість понять, фактів, популярність інформації, емоційність викладу, подання інформації через призму бачення викладача, науковця);		
3	Застосування методів, прийомів, засобів, форм організації освітньо-пізнавальної діяльності студентів		
	творче, цілеспрямоване поєднання методів		

	Активізація думки студентів, стимулювання їх до Критичного та творчого мислення		
	Вияв власної позиції, поглядів, самостійного пошуку		
	Використання наочних матеріалів		
4	Діяльність аспіранта-викладача:		
	Ставлення до студентів, наявність позитивної установки;		
	комунікативні уміння, відкритість, щирість, знаходження контакту зі студентами, вияв педагогічного такту в організації взаємодії зі студентами;		
	Рівень підготовка викладача до заняття, знання		
	предмету		
	Грамотність мовлення		
	Зовнішній вигляд		
	Уміння триматися перед аудиторією		
5	Діяльність студентів:		
	Ставлення студентів до процесу навчання, застосованих форм, методів організації навчально-пізнавальної діяльності, їхня мотивація;		
	ставлення до особистості викладача		
6	організація міжособистісної взаємодії студентів та розвиток їхніх взаємин:		
	створення психологічно комфортного середовища на навчальному занятті;		
	застосування різноманітних форм співробітництва, міжособистісної взаємодії студентів (дискусії, діалоги, групові форми, колективна робота тощо).		
7	Отримання зворотного зв'язку:		
	Застосування методів, прийомів організації зворотного зв'язку на кожному етапі навчального заняття;		
	перевірка викладачем рівня розуміння, осмислення студентами навчального матеріалу, рівня сформованості їхніх знань та умінь;		
	об'єктивність оцінювання індивідуальних особливостей навчальної діяльності студентів;		
	мотивація оцінок студентів без елементів критики особистості.		
8	Загальні висновки, пропозиції і поради щодо вдосконалення підготовки і проведення наступних навчальних занять		

Прізвище, ініціали аспіранта-практиканта, який склав рецензію

Дата/Підпис

Навчально-методичне видання

Павлова Олена Миколаївна, Павлов Костянтин Володимирович

**Методичні вказівки до проходження педагогічної практики
(здобувачами III рівня освіти, спеціальності 051 Економіка, освітньо-наукової
програми Економіка галузевих ринків)**

Друкується в авторській редакції

Підписано до друку 09.01.2025. Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарантітура
Times Ум. друк. арк.6,26. Зам.№ Тираж 50 прим. Друк ПП «Поліграфія»